

Puudega inimeste õigus poliitikas osaleda

Kokkuvõte

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 39 tagatakse kõigile ELi kodanikele õigus hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel ning artikliga 40 tagatakse õigus hääletada ja kandideerida kohalikel valimistel. Artikliga 21 tunnustatakse diskrimineerimiskeeldu, sealhulgas puude tõttu diskrimineerimise keeldu, ning artikliga 26 tunnustatakse ja austatakse puudega inimeste õigust meetmetele, mille eesmärgiks on tagada puudega inimeste iseseisvus, sotsiaalne ja tööalane integratsioon ning osalemine ühiskonnaelus.

Poliitilises elus osalemise võimalus on demokraatlikus ühiskonnas elamise põhialus. Poliitikas osalemise õigus, sealhulgas puudega inimeste jaoks, on seega kindel osa rahvusvahelisest õigusest, mis on sätestatud ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis, Euroopa Nõukogu dokumentides ning Euroopa

Liidus esmastes ja teistes õigusaktides. Euroopa Parlamendi valimised 2014.aasta maikuu pakuvad hea võimaluse lähemalt uurida seda, kuidas asjaomased liikmesriikide õigusaktid, poliitika ja haldusaktid julgustavad või takistavad puudega inimesi nende õiguses valimistel osaleda.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Komisjon on Euroopa akadeemilise puuetealaste ekspertide võrgustiku (ANED) kaudu kogunud andmeid ELi 28 liikmesriigist, mis annavad ülevaate sellest, kuidas austatakse, kaitstakse, edendatakse ning täidetakse ELis ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artiklis 29 sätestatud puudega inimeste poliitikas osalemise õigust. Nende andmete põhjal kujundatud arvamused keskenduvad valimistele ja hääletamisõigusele ning õigusele saada valitud, nagu on tagatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis, Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja ELi aluslepingutes.

Peamised tulemused ja tõendusmaterjalile tuginevad nõuanded

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti ja Euroopa akadeemilise puuetealaste ekspertide võrgustiku analüüsi tulemusena esitatud esimene sõnum on positiivne: võttes arvesse juurdepääsetavat ja võimaldavat keskkonda, on puudega inimesed aktiivsed kodanikud, kes soovivad oma kogukondade poliitilises elus osaleda. Lisaks valimistel hääletamisele osalevad puudega inimesed rohkemal määral ka muud tüüpi poliitilistes tegevustes, sealhulgas on nad poliitiliste parteide liikmed, osalevad poliitilistel koosolekutel ja võtavad ühendust valitud ametnikega. Vajaduse korral teabele ja

protsessidele parema juurdepääsu ning parema toe ja mõistlike kohanduste tagamine (s.o juhul, kui need kohandused võimaldavad puudega inimestel teistega võrdsel alusel oma inimõigusi kasutada) võib nende osalemist veelgi parandada.

Teine sõnum sedastab, et puudega inimeste poliitikas osalemise õiguse kasutamises esineb jätkuvalt märkimisväärsed probleemid. Endiselt on õiguslikke takistusi, näiteks piiratakse teatud puudega inimeste hääletamisõigust, ning seaduse ja poliitika lubadused ning

nende tegelik elluviimine lahknevad (näiteks juurdepääsmatud valimisjaoskonnad või veebilehed). Sellised tõkked võivad võtta puudega inimestelt võimaluse mõjutada nende igapäevaelu kujundavate õigusaktide ja poliitikate väljatöötamist ning rakendamist. Nende probleemidega võimalikult kiiresti tegelemine on ülioluline, et suurendada riigiasutuste legitiimsust ning luua võrdsem ja kaasavam ühiskond, mille elus saavad kõik selle liikmed täiel määral osaleda.

Kolmas sõnum sedastab, et poliitikas osalemise tõk- ked ei mõjuta ühtviisi kõiki puudega inimesi. Ras- kema puudega ning samuti konkreetset tüüpi puu- dega, näiteks vaimse mahajäämusega inimestel on ebaproportsionaalselt suuremad tõkked poliitilises elus osalemisele. Kuna need inimesed on tihti kõige eraldatumad ja tõrjutumad, on nendele inimestele täieliku osalemise tagamine poliitilistes protsessides poliitikakujundajatele eriliseks probleemiks.

Tuginedes selle valdkonna ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni nõuetele ja lähtudes uuringu tulemustest, võib esile tõsta viis järgmist probleemi:

- õigus- ja haldustökete kõrvaldamine poliitikas osalemiselt;
- hääletamismenetluste, rajatiste ja valimismaterjalide kättesaadavuse suurendamine;
- poliitilises ja avalikus elus osalemise võimaluste laiendamine;
- puudega inimeste teadlikkuse tõstmine nende poliitika osalemise õigustest;
- andmete kogumine puudega inimeste poliitikas osalemise mõõtmiseks.

Arvamuste aluseks olev tõendusmaterjal

Käesolevas kokkuvõttes esitatud analüüs ja arva- mused tuginevad Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti ja Euroopa Komisjoni rahastatud Euroopa aka- deemilise puuetalaste ekspertide võrgustiku kogutud andmetele. Andmete kogumisel lähtuti Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti inimõiguste näi- tajatest ning Euroopa Komisjon kasutas ÜRO inim- õiguste ülemvoliniku koostatud näitajate mudelit „struktuur – protsess – tulemus“.

Kõiki neid probleeme käsitletakse üksikasjalikult käes- olevas aruandes. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa akadeemiline puuetalaste ekspertide võr- gustik on kujundanud nimetatud probleemide osas oma arvamused, soovitudes ELi institutsioonidel ja liikmesriikidel kaaluda teatud meetmete rakendamist.

Õigus- ja haldustökete kõrvaldamine poliitikas osalemiselt

ELi liikmesriigid on astunud tähtsaid samme puudega inimeste poliitikas osalemise õiguse kaasamiseks riik- likku õiguslikku ja poliitilisse raamistikku.¹ Kõik peale kolme liikmesriigi on ratifitseerinud ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni ja põhisätetega on seotud suhteliselt vähe reservatsioone või deklaratsioone. Ülejäänud kolm liikmesriiki on allkirjastanud konventsiooni ja võtavad meetmeid selle ratifitseerimiseks.² Lisaks sellele on mitu liikmesriiki koostanud ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamiseks riiklikud strateegiad või tegevuskava- vad, mis käsitlevad poliitikas osalemise õigust koos- kõlas puudega inimesi käsitleva Euroopa strateegiaga 2010–2020. Puuetega inimeste õiguste komitee on ÜRO organ, mis jälgib ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamist, hindab vormiliselt kon- ventsiooni rakendamise kulgu selle ratifitseerinud Euroopa Liidu liikmesriikides ja Euroopa Liidus endas, saates riiklikele osapooltele tähelepanekuid.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa akadeemiline puuetalaste ekspertide võrgustik analüüsisid ELi iga liikmesriigi avalikkusele kättesaadavat teavet ning saatsid riigiasutustele mõned andmepäringud. Aruandes kasutatud statistilised andmed on võetud olemasolevatest ELi ühiskonnauuringutest.

Uuringu tulemused on avaldatud täies mahus aruan- des „Indicators on the right to political participation of persons with disabilities: human rights indicators“ (Puudega inimeste poliitikas osalemise õiguse näi- tajad: inimõiguste näitajad, vt „Lisateave“).

1 Vt Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (2013), „Põhiõigused: probleemid ja saavutused 2012. aastal“, 2012. aasta aruanne, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus; Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (2012), „Põhiõigused: probleemid ja saavutused 2011. aastal“, 2011. aasta aruanne, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

2 Vt Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (2014), „Põhiõigused: probleemid ja saavutused 2013. aastal“, 2013. aasta aruanne, peatükid 5 ja 10, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Analüüsi tulemused osutavad siiski, et õiguslikud ja haldustõkked takistavad jätkuvalt teatud puudega inimestel teistega võrdsel alusel poliitilises elus osalemast. Kõnealused tõkked on seotud järgmiste olukordadega:

- mõnede, eelkõige psühhosotsiaalse või vaimse puudega inimeste hääletamisõigusele kehtivad õiguslikud piirangud;
- juurdepääsmatud ja keerukad haldusmenetlused, mis võivad kahjustada puudega inimeste hääletamisõigust; teisisõnu võivad need protsessid jätta puudega inimesed tegelikkuses hääletamisõiguseta;
- raskesti ligipääsetavad kaebuste esitamise süsteemid, kui puudega inimestel tekib hääletamisõiguse kasutamisel probleeme.

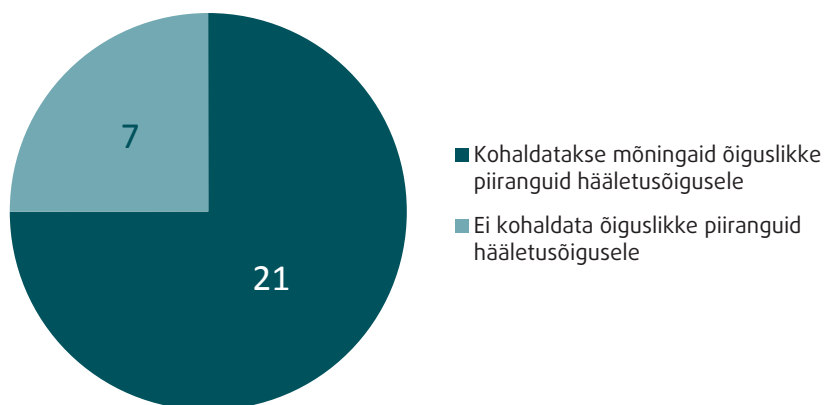
Õiguslike tõkete mõistes seisneb põhiprobleem selles, et õigus- ja teovõimest ilma jäetud inimestel ei ole hääletamise ega kandideerimise õigust. Enamikus ELi liikmesriikidest tähendab otsus isik õigus- ja teovõimest ilma jätta automaatselt ka tema hääletamisõiguse tühistamist. Kui õigusakte ongi muudetud, et anda puudega inimestele hääletamisõigus, siis ei pruugi see kohalduda igat liiki valimistele, sest paljudes ELi liikmesriikides kehtivad eri liiki valimistele erinevad õigusaktid. Praegused tähelepanekud³ ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni

artikli 12 kommentaaride projekt⁴ rõhutavad puuetega inimeste õiguste komitee seisukohta, et reformida tuleks liikmesriikide õigusakte, mis jätavad inimesed puude või sellega sarnase näitaja, nt võimekuse hindamise põhjal hääletamisõiguseta.

Ka juurdepääsmatus valimistega seotud haldusprotsessidele võib takistada puudega inimeste osalemist valimistel. Mõnedes ELi liikmesriikides ei ole näiteks kättesaadavad protseduurid, mis võimaldaksid puudega inimestel hääletamiseks tuge või abi küsida. Samal moel võidakse takistada hääletamist pikaajalistes hoolekandeesutustes viibivatel inimestel, kuna puuduvad neile hääletamist võimaldavad mehhanismid.

Hääletamisõigusega kaasneb võimalus esitada kaebus, kui seda õigust ei tagata. Analüüs näitab, et inimesed, kellelt võetakse õigus- ja teovõime, ei saa enamikus ELi liikmesriikides esitada õigusjärgseid kaebusi, mis on seotud poliitikas osalemisega. Selgus ka, et kohtulike ja kohtuväliste kaebuste esitamise mehhanismide kaudu tehti puudega inimeste poliitikas osalemise kohta otsuseid vaid ligikaudu neljandikus ELi liikmesriikides. Nagu Euroopa Põhiõiguste Ameti muudegi valdkondade uuringud on tõendanud, on tõenäoliselt üks põhjusi, miks nii vähe juhtumeid jõuab ametliku kaebuse esitamiseni juurdepääsetava teabe puudumine selle kohta,

Joonis 1. Kas õigus- ja teovõimest ilma jäetud inimesed saavad ELi liikmesriikides hääletada?

Allikas: Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2014, Waddington 2014

3 Kõik ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni lõppmärkused on saadaval aadressil http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=4.

4 ÜRO, puuetega inimeste õiguste komitee (2013), „Draft General Comment on Article 12 of the Convention – Equal Recognition before the Law“ („Konventsiooni artikli 12 „Võrdne tunnustamine seaduse ees“ üldiste kommentaaride projekt“), saadaval aadressil www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/DGCArticles12And9.aspx.

Arvamused

EL on järeldanud, et ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon ning selle alusel vastu võetud õigusaktid ja kujundatud poliitikad peavad vastama Euroopa Liidu põhiõiguste hartale. Euroopa Komisjon koostab regulaarselt aruandeid nõukogu direktiivide 93/109/EÜ ja 94/80/EÜ rakendamise kohta, millega sätestatakse Euroopa Parlamendi ning kohalikel valimistel hääletamise ja kandideerimise õiguse kasutamise üksikasjalik kord. Tulevased aruanded mõlema direktiivi rakendamise kohta peaksid hindama, kas neid ka tõlgendatakse viisil, mis on kooskõlas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artiklist 29 tuleneva poliitikas osalemise õigusega.

Nagu nähtub Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2013. aasta aruandest ja puudega inimeste kõrgetasemelise töörühma aruannetest alates 2010. aastast, on mitmel ELi liikmesriigil kasutusel või väljatöötamisel riiklikud tegevuskavad või strateegiad puudega inimeste õiguste valdkonnas. Need poliitikad peaksid hõlmama konkreetseid meetmeid selle kohta, kuidas edendada puudega inimeste poliitikas osalemist, samuti konkreetseid eesmärke ja vahe-eesmärke, mille alusel oleks võimalik hinnata ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni asjakohaste sätete rakendamisel tehtud edusamme.

Hääletamisõiguse ning õigus- ja teovõime vahelise seose kaotamine

Mitmes ELi liikmesriigis on hääletamisõigus jätkuvalt seotud õigus- ja teovõimega, mistõttu ei saa ilma õigus- ja teovõimeta inimesed Euroopa Parlamendi või kohalikel valimistel hääletada. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2010. aasta aruandes „The right to political participation of persons with mental health problems and persons with intellectual disabilities“ („Vaimse tervise häiretega inimeste ja vaimse puudega inimeste õigus poliitikas osaleda“), mida on uuendatud edasistes Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti aastaaruannetes, jõuti järeldusele, et mõned liikmesriigid peavad reformima oma õigusakte, et vastata ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni standarditele. Kooskõlas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni komitee järeldustega peaksid ELi liikmesriigid muutma riiklikke õigusakte, mis jätavad inimesed puude või sellega sarnase näitaja (nt võimekuse hindamise) põhjal hääletamisõigusetä.

Nagu on märgitud puudega inimesi käsitlevas Euroopa strateegias 2010–2020, edendab Euroopa Komisjon liikmesriikide õigus- ja teovõimet käsitlevate õigusaktide vastavusse viimist ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga. See jätkub puudega inimeste valdkonna ekspertide kõrgetasemelise töörühma tegevuses, kus ELi liikmesriikide esindajad jagavad kogemusi selles valdkonnas reformide väljatöötamise ja rakendamise kohta.

Haldustöketek kõrvaldamine

Liikmesriikide riigiasutused peaksid tagama, et hääletamise eelduseks olev registreerumise või mõistlike kohanduste nõue ei põhjusta puudega inimeste valimistelt kõrvalejätmist. Selles valdkonnas rakendatavad meetmed võivad hõlmata juurdepääsetavuse tagamist registreerimise protsessile, kohandades asjakohaseid veebilehti, viies need kooskõlla ELi standardiga EN 301549, mis on omakorda kooskõlas rahvusvaheliselt tunnustatud juurdepääsetavuse standarditega (näiteks Veebikonsortsiumi veebisisu juurdepääsusuunised WCAG 2.0 AA), ja teevad teabe kättesaadavaks muudes vormides, näiteks lihtsasti loetaval kujul, suure kirjasuurusega või pimekirjas.

Pikaajalistes hoolekandeesutustes elavad inimesed, kes ei pääse valimisjaoskondadesse, peaksid saama hääletamisvõimaluse muude hääletamise vormide kaudu. Need hääletamismeetodid peavad tagama hääletamise salajasuse ja puudega inimese võimaluse ilma liigse mõjutuseta teiste poolt valida vabalt soovitud kandidaadi või partei.

Kaebuste esitamise protseduuride tõhustamine

Nii kohtulikud kui ka kohtuvälised kaebuste esitamise mehhanismid tuleks muuta puudega inimestele kättesaadavamaks. Esmaseks oluliseks sammuks oleks kõrvaldada õigus- ja teovõimest ilma jäetud inimestele seatud piirangud, mis takistavad neil oma eestkostjast sõltumatult kaebusi esitada. Siiski tuleks rakendada meetmeid tagamaks, et teave kaebuste esitamise viiside ja kohtade osas oleks kättesaadav kõigile puudega inimestele, pakkudes infomaterjale erinevates vormides. Seda informatsiooni tuleks jagada puudega inimeste toetamise ja õiguste esindamise organisatsioonidele, sealhulgas puudega inimeste organisatsioonidele.

Lõppude lõpuks, nagu märgitakse Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2011. aasta aruandes „Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities“ („Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopas: probleemide ja võimaluste ülevaade“) ning Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2012. aasta aruandes „Access to

justice in cases of discrimination in the EU: steps to further equality" („Õiguskaitse kättesaadavus ELis diskrimineerimisjuhtumite näitel – sammud võrdõiguslikkuse edendamise suunas“), *võiks üks tähtis samm poliitiliste õiguste jõustamise suunas olla ka kodanikuühiskonna organisatsioonidele, sealhulgas puudega inimeste organisatsioonidele õiguse andmine hagide esitamiseks kohtutele. Õigusliku alusega seotud ranged eeskirjad takistavad tihti kodanikuühiskonna organisatsioonidel põhiõiguste rikkumisi käsitlevates kohtuvaidlustes vahetumat rolli mängimast.*

kuidas ja kuhu kaebus esitada.⁵ Üksikjuhtumid on siiski jõudnud Euroopa Inimõiguste Kohtusse ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni valikulise protokolliga raames, mis võimaldab otsekommunikatsiooni (praegu ratifitseeritud ELi 21 liikmesriigis), ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni komiteesse.

Hääletamismenetluste, rajatiste ja valimismaterjalide kättesaadavuse parendamine

Juurdepäasetavuse standardid avalike hoonete ehitamiseks ja renoveerimiseks eksisteerivad enamikus liikmesriikidest ning valimisjaoskondade osas ligikaudu pooltes liikmesriikides. Mitu ELi liikmesriiki on samuti kehtestanud õiguslikud juurdepäasetavuse nõuded interneti ja ringhäälingumeedia kaudu teabe edastajatele, kuigi suurel osal juhtudest kehtivad need ainult avaliku teabe esitajatele. Enamikus ELi liikmesriikidest nõutakse valimisi käsitlevate õigusaktidega, et puudega inimesi aidataks hääletamisel, kuigi teatavates liikmesriikides on see abi saadaval ainult füüsilise või tajupuudega inimestele.

Enamikus liikmesriikidest on kasutusel juurdepäasetavuse standardid avalike hoonete ehitamiseks ja renoveerimiseks ning ligikaudu pooltes liikmesriikides on kasutusel juurdepäasetavuse standardid valimisjaoskondadele. Samas on väga keeruline hinnata nende standardite nõuetekohase rakendamise ulatust, kuna puuduvad kindlad ja võrreldavad andmed hoonete tegeliku juurdepäasetavuse kohta. Andmete puudumine tähendab ka, et pole võimalik määrata kindlaks nende valimisjaoskondade või avalike hoonete osakaalu, mis on puudega inimestele juurdepäasetavad. Ning isegi kui andmed on olemas, piirab nende usaldusväärsust

5 Vt Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (2009), „EU-MIDIS Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise uuring. Põhitulemuste aruanne“, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus; Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (2012), *Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality* („Õiguskaitse kättesaadavus ELis diskrimineerimisjuhtumite näitel – sammud võrdõiguslikkuse edendamise suunas“), Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

juurdepäasetavuse hindamise järjepidevate kriteeriumide puudumine ning keskendumine füüsilise puudega inimeste vajadustele, jättes välja muude puuetega inimesed.

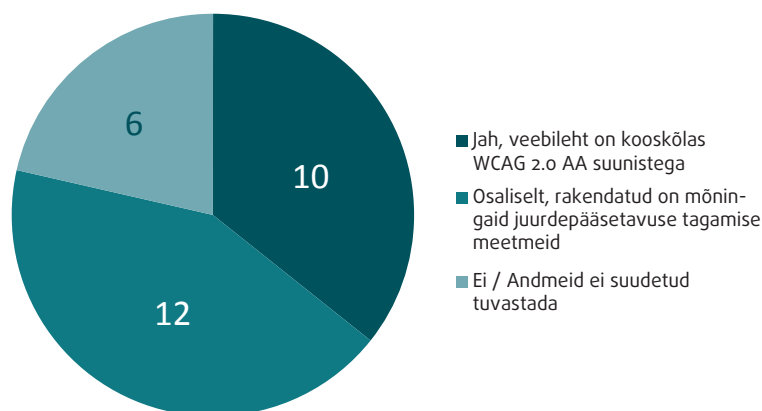
Juurdepäasetavuse parandamise tähtis osa on mõistlike kohanduste tagamise nõue. Kuigi enamikus ELi liikmesriikidest nõutakse valimisi käsitlevate õigusaktidega, et puudega inimesi abistataks hääletamisel, on see abi teatavates liikmesriikides saadaval ainult füüsilise või tajupuudega inimestele. Lisaks sellele ei saa puudega inimene alati ise valida, keda ta soovib endale appi.

Valimisprotsessis osalemine aga oleneb teabele juurdepääsust, mis tagatakse üldjuhul raadio, televisiooni ja interneti ning samuti trükimaterjali kaudu. Nagu ka ehitatud keskkonna puhul, on mitu ELi liikmesriiki samuti kehtestanud õiguslikud juurdepäasetavuse nõuded interneti ja ringhäälingumeedia kaudu teabe edastajatele, kuigi suurel osal juhtudest kehtivad need nõuded ainult avaliku teabe esitajatele. Tegelikuses näitavad olemasolevad andmed siiski, et valimistega seotud massiteabevahendid jäävad tihti puudega inimestele kättesaamatuteks. Enamikus liikmesriikidest ei märgita hääletamise juhiste ja kandidaatide kohta teabe esitamise ametlikul veebisaidil, et see vastab Veebikonsortsiumi veebisu juurdepääsusuuniste (WCAG) 2.0, AA⁶ interneti juurdepäasetavuse standardile, kuigi enamik neist on teinud samme teabe juurdepäasetavamaks muutmiseks. Kuigi rohkem on hakatud kasutama subtiitreid, mis muudab valimiste teavet esitavaid telesaateid kuulmispuudega inimestele kättesaadavamaks, on vähem levinud helikirjelduse või riikliku viipekeele tõlke kasutamine.

On oluline, et nii poliitilised parteid kui ka valitsuse kõigi tasandite peamised poliitikakujundajad teeksid oma kampaaniamaterjalid kättesaadavaks puudega inimestele. Pooltes liikmesriikides leiti juurdepäasetavas vormis parteiprogrammide näiteid, kuid neid ei kasutatud järjepidevalt; mitmes liikmesriigis esitas juurdepäasetavas vormis teavet ainult üks või kaks parteid ja tihti oli nende vorm sobilik ainult teatavat tüüpi puudega inimeste jaoks. On

6 Veebikonsortsium (W3C) (2008), veebisu juurdepääsusuuniste (WCAG) 2.0, W3C soovitus, 11. detsember 2008, saadaval aadressil www.w3.org/TR/2008/REC-WCAG20-20081211.

Joonis 2. Kas ELi liikmesriik on hääletamise juhiseid ja kandidaatide kohta teavet esitaval veebisaidil märkinud, et see vastab juurdepääsetavuse standarditele?

Allikas: Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2014

Arvamused

Kuigi õigusliku juurdepääsetavuse standardid on kasutusel mitmes ELi liikmesriigis, takistab keskkonna juurdepääsetavuse mõõtmist selliste harmoniseeritud ELi kriteeriumide puudumine, millega määratakse kindlaks juurdepääsetava hoone tähendus. Nii EL kui ka liikmesriikide avalik-õiguslikud osapooled peaksid tulenevalt neile ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 9 lõike 2 punkti a kohaselt kehtivatest ülesannetest töötama välja ja kehtestama avalikele ehitistele ja teenustele juurdepääsu miinimumnõuded ja juhendid ning ka kontrollima nende täitmist. Need kriteeriumid peaksid hõlmama mitte ainult füüsilise puudega, vaid kõigi puudega inimeste juurdepääsu vajadusi. Euroopa Komisjon jätkab riiklike tegevuste toetamist ja täiendamist muuhulgas ehitatud keskkonna juurdepääsetavust käsitleva standardiseerimise mandaadi M/420 teise etapi kaudu.

Kui puudega inimesed vajavad hääletamiseks tuge, siis tuleks õigusaktidega ka tagada neile hääletamisel abi ning seda nende poolt valitud inimese poolt. Selline abi peaks olema soovi korral kättesaadav kõigile puudega inimestele.

ELi liikmesriigid peaksid julgustama meediaettevõtteid oma sisu juurdepääsetavust parendama. Veebilehed tuleks koostada kooskõlas ELi juurdepääsetavuse standardiga EN 301549 ning meediaväljundeid võib muuta juurdepääsetavamaks näiteks subtiitrite, viipekeetõlke ja kirjeldava kõne kaudu, eelistatult kooskõlas ELi standarditega. Sellise olukorra saavutamiseks võiksid liikmesriigid kaaluda meedia juurdepääsetavust käsitlevate õiguslike ja poliitiliste meetmete karmistamist, näiteks seades juurdepääsetavusele mõõdetavad eesmärgid ja laiendades kehtivate õigusaktide reguleerimisala nii, et see hõlmaks nii erakapitalil tegutsevaid kui ka avalik-õiguslikke pakkujaid. EL võib seda protsessi lihtsustada, toetades audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi rakendamist, millega kutsutakse liikmesriike julgustama meediavaldkonna teenuseosutajaid tagama, et nende teenused tehakse nägemis- või kuulmispuudega inimestele juurdepääsetavamaks.

Valimiseelset perioodil peaksid hääletamise juhiseid ja kandidaatidele teavet esitavad teabematerjalid andma lihtsas keeles arusaadavaid selgitusi ja olema erinevates vormides kergesti kättesaadavad. Samuti peaksid liikmesriigid tagama, et kogu valimisprotsessi vältel oleks tagatud juurdepääsetava teabe esitamiseks vajalik rahastus.

Poliitilised parteid peaksid esitama oma parteiprogrammid ja muud kampaaniamaterjalid erinevates teabevormides, mis peegeldavad erinevat tüüpi puudega inimeste vajadusi, sealhulgas kergesti loetaval kujul, subtiitritega või viipekeetõlkega, pimekirjas või suures kirjas. Poliitilised parteid võivad samuti parandada puudega inimeste võimalust nende tegevuses osaleda, rakendades meetmeid oma ürituste juurdepääsetavamaks muutmiseks, näiteks kontrollides kohtumispaikade juurdepääsetavust ja tagades tõlke viipekeelde.

oluline, et üleeuroopaliste poliitiliste parteide võetud kohustused esitada oma kampaaniamaterjali 2014. aasta Euroopa Parlamendi valimistel tulenevad suurel määral puudega inimeste organisatsioonide kampaaniatest, mille eesmärk oli suurendada juurdepääsu valimisprotsessile.

Poliitilises ja avalikus elus osalemise võimaluste mitmekesistamine

Puudega inimeste aktiivne osalemine poliitikakujunduses ja õigusaktide koostamises, sealhulgas neid esindavate organisatsioonide kaudu, ei ole veel kõigis ELi liikmesriikides ametliku nõudena kehtestatud ega leia ka tegelikkuses rakendust. Lisaks sellele napib teavet selliste valitud ametnike hulga kohta, kes on ise puudega inimesed.

Uuringus kontrollitakse samuti puudega inimestele ja neid esindavatele organisatsioonidele antud võimalusi osaleda lisaks hääletamisele ja valimistel osalemisele laiemalt poliitilises elus.

Aktiivne konsulteerimine puudega inimestega ja nende kaasamine esindusorganisatsioonide kaudu poliitikakujundusse ja õigusaktide koostamisse on ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni alusel kehtiv kohustus, mida ei ole siiski kõigis ELi liikmesriikides ametliku nõudena kehtestatud ega ka süsteemselt kasutusele võetud. Analüüs näitab, et riigiasutused konsulteerivad üha enam puudega inimeste organisatsioonidega ja kaasavad neid üha enam ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise töösse. See on paljulubav üleeuroopaline trend, mida tuleks veelgi laiendada ja süvendada. On palju võimalusi puudega inimeste organisatsioonide kaasamiseks käesolevas aruandes loetletud probleemide analüüsimisse ja lahendamisse.

Puudega inimeste avalikus elus osalemise võimaluste tähtis näitaja on riigiametnikuks valitud puudega inimeste arv. Vastavad uuringud näitavad siiski selgelt tõendusmaterjali puudumist selle kohta, kui suures ulatuses on puudega inimesed saanud kasutada võimalust olla valitud Euroopa Parlamenti, liikmesriikide parlamentidesse või kohalikesse omavalitsustesse.

Arvamused

ELi liikmesriigid ja ELi institutsioonid peaksid aktiivsemalt kaasama puudega inimesi puudega inimestega seotud otsuste langetamise protsessidesse, sealhulgas neid esindavate organisatsioonide kaudu. Selleks peaksid liikmesriigid ja ELi institutsioonid tugevdama puudega inimeste organisatsioonide kaasamiseks olemasolevaid mehhanisme, sealhulgas luues nõuande- või nõustamisasutusi. Kõnealused asutused peaksid hõlmama olulist osa puudega inimeste organisatsioonidest, mis tegelevad erinevate puudega inimeste rühmadega. Puudega inimeste esindajad peaksid olema teistega võrdsel alusel kõnealuste asutuste liikmed ning neile tuleks tagada vajalikud vahendid sellisel moel, millega toetatakse nende sisuline osalemine, piiramata seejuures nende iseseisvust.

ELi liikmesriigid ja ELi institutsioonid peaksid tagama, et puudega inimesi mõjutavate õigusaktide ja mõjutava poliitika koostamist käsitlevates konsulteerimise protsessides osalemise võimalustest antakse juurdepääsetava kommunikatsiooni abil arusaadaval moel ja laialdaselt teada. Liikmesriigid peaksid tagama, et puudega inimeste organisatsioonid saavad esitada teavet ka muudes vormides, näiteks pimekirjas või kergesti loetavas kirjas. Kavandatud õigusaktide arutamiseks peetavad avalikud kohtumised ja komitee koosolekud tuleb teha kättesaadavaks näiteks füüsiliste tõkete kõrvaldamise ning viipekeele tõlkide abil.

ELi liikmesriigid peaksid kaaluma selliste kavade koostamist, millega tagatakse, et kandidaatidel või võimalikel kandidaatidel on valimistel kandideerimiseks teistega samad võimalused. See võib hõlmata rahalist või muud tuge, et võtta arvesse neid täiendavaid vahendeid, mida puudega inimesed vajavad eduka kampaania korraldamiseks, ning samuti samme füüsiliste ja muude takistuste kõrvaldamiseks, mis piiravad juurdepääsu hoonetele, kus toimuvad poliitilised tegevused. Kui nad on ametisse valitud, siis tuleks puudega ametnikele tagada ka mõistlikud kohandused, mis võimaldavad neil oma tööülesandeid teistega võrdsel alusel täita.

Konkreetsed isiku vajadustele sobivad mõistlikud kohandused võivad olla vajalikud isegi juhul, kui keskkond on juurdepääsetav. Nende kohanduste tegemiseks on vaja teavet valitud ametnike vajaduste kohta. Kõnealune andmete kogumine peab siiski olema kooskõlas õigusaktide alusel kehtestatud kaitsemeetmetega, et tagada puudega inimeste andmete konfidentsiaalsus ja privaatsuse austamine.

Puudega inimeste teadlikkuse tõstmine nende poliitikas osalemise õigustest

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti ja Euroopa akadeemilise puuetealaste ekspertide võrgustiku analüüs näitab, et on tehtud vähe jõupingutusi kesksete osapoolte (näiteks valimisametnikud, poliitilised parteid, riigiasutused ja meedia edastajad) koolitamisel ja nende teadlikkuse tõstmisel puudega inimeste poliitikas osalemise õiguse teemal. Lisaks sellele tuleb suurendada asjaomaste osapoolte võimekust täita puudega inimeste vajadusi.

Õiguste realiseerimise tagamiseks peavad ka riigiametnikud ja muud võtmeisikud olema hästi teavitatud puuetega seotud üldistest asjaoludest ning ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni põhimõtetest nagu näiteks juurdepääsetavuse ja mõistlike kohanduste tagamise kohustus. Andmed osundavad, et õigusaktide alusel nõutakse ainult ühes ELi liikmesriigis valimisametnike koolitamist puuete, juurdepääsetavuse ja mõistlike kohanduste valdkonnas. Puudega inimeste organisatsioonidel on tähtis roll riigiasutuste teadlikkuse tõstmisel puudega inimeste õigustest ning nad saavad seda jätkata kõigil valitsuse tasanditel konsultatsioonimehhanismide arendamise teel.

Tähtis on parandada nii riigiasutuste kui ka kõigi muude valimistel osalevate tegutsejate teadlikkust. Samuti on ülioluline, et puudega inimesed ise, eelkõige raskema puudega inimesed, kes on sageli poliitilisest elust kõige rohkem kõrvale tõrjutud, oleksid teadlikud hääletamise ja poliitilises elus osalemise õigusest. Oma õigusi tundes saavad puudega inimesed ka ise parema ülevaate sellest, millised on need tavad ja protseduurid, mis takistavad neil oma õigusi realiseerimast.

Lisaks teadlikkuse tõstmisele tuleb suurendada ka asjaomaste tegutsejate suutlikkust tulla vastu puudega hääletajate vajadustele. Teabe ja kampaaniamaterjalide juurdepääsetavust käsitlevad andmed näitavad, et poliitilised parteid ja meediaorganisatsioonid peaksid tõstma oma suutlikkust teha oma sisu kättesaadavamaks. Juurdepääsmatud valimisjaoskondade ja riigiasutuste hooned viitavad samuti vajadusele tõhustada asjaomaste riigiasutuste võimet kontrollida juurdepääsetavust käsitlevate ehituseeskirjade rakendamist ning koostada üksikasjalikud ja standardsed suunised hoone tegeliku juurdepääsetavuse hindamiseks.

Arvamused

ELi liikmesriigid peaksid rakendama konkreetseid meetmeid, et arendada riigiasutuse võimet teha juurdepääsetavust käsitlevate ehituseeskirjade rakendamise tõhusat järelevalvet, kindlustades piisavate vahendite eraldamise asutustele, kes vastutavad juurdepääsetavuse nõuetele vastavuse tagamise eest. Euroopa Komisjon peaks sellele protsessile kaasa aitama, jätkates hoonete juurdepääsetavuse hindamiseks kasutatavate ELi standardsete suuniste väljatöötamist, võttes arvesse kõigi puudega inimeste vajadusi.

Liikmesriigid omakorda peaksid tagama, et valimisametnikud ning kohalikul tasandil valimiste järelevalves osalevad ametnikud läbiksid põhjaliku koolituse puude alusel diskrimineerimise keelu ning juurdepääsetavuse ja mõistlike kohanduste kohta. Koolitus peaks samuti hõlmama asjaomase liikmesriigi õigusaktide sätteid, mis käsitlevad puudega inimeste abistamist hääletamise ajal ning samuti abi või toe küsimise protseduure. Selleks et koolituses arvestataks kõiki tõkkeid, mida puudega inimesed kogevad, tuleks koolituskava koostamisse ja rakendamisse kaasata puudega inimeste organisatsioonid, toetades valimisametnike ja puudega inimeste organisatsioonide ühisalgatusi.

Liikmesriigid omakorda peaksid tegutsema, et suurendada puudega inimeste teadlikkust valimisprotsessist. Selleks sobivad kodanike koolitamisprojektid, mille eesmärk on teavitada puudega inimesi nende poliitilistest õigustest ning aidata kaasa enda esindamise rühmade väljatöötamisele. Teadlikkuse parandamisse peaks kaasama ka pikaajalise hoolekande asutusi, kus puudega inimesed elavad.

Liikmesriigid võivad koostöös puudega inimeste organisatsioonidega töötada välja praktilised suunised, mis käsitlevad juurdepääsetavate parteiprogrammide, infomaterjalide ja ringhäälinguteabe koostamist, et parandada poliitiliste parteide ja meediaorganisatsioonide võimet muuta oma väljundid puudega inimestele kättesaadavamaks.

Andmete kogumine puudega inimeste poliitikas osalemise mõõtmiseks

Uuring lähtus ELi 28 liikmesriigis avalikkusele kättesaadavatest allikatest kogutud olemasolevatest andmetest. Andmete kogumise protsessi käigus tuvastati kolm peamist probleemi:

- andmete süstemaatilise kogumise puudumine;
- selliste standardite ja suuniste puudumine, mille alusel mõõta juurdepääsetavust, eelkõige kogu ELi kohta võrreldavaid tulemusi pakkuval viisil;
- küsitavused puudega inimeste kogemuste kogumiseks praegu kasutusel olevate meetodite osas.

Kokkuvõttes osundavad uuringud, et praegu ei ole veel võimalik ELis puudega inimeste poliitikas osalemise olukorda täpselt hinnata, kuna puuduvad usaldusväärsed ja võrreldavad andmed. Puudega inimeste valimistel osalemise kohta kogutakse liikmesriigi või ELi tasandil vähe süstemaatilisi andmeid.

Isegi kui andmed olid saadaval, oli keeruline riike võrrelda, sest puudus ühtne arusaam puudest. Lisaks sellele ei olnud ühtlustatud ELi standardeid juurdepääsetavuse hindamiseks. Sageli keskenduvad olemasolevad andmed füüsilise puudega inimeste olukorrale ega hõlma muude puuetega inimesi, kelle poliitikas osalemisele võivad esineda vähem märgatavad tõkked.

Puudega inimeste kogemuste kohta usaldusväärsete ja täpsete statistiliste andmete kogumine on keeruline. Teatud puudega inimeste, näiteks hooldekandeaasutustes elavate või kõneldes mittesuhtlevate inimeste *de facto* väljaarvamine praegustest uuringutest rõhutab vajadust parandada olemasolevat uuringumetoodikat ning leida sobivad vahendid, mille abil koguda suunatud, disagreeeritud ja võrreldavaid täpseid andmed ning usaldusväärset jäädvustada puudega inimeste kogemusi. Selleks teevad juba praegu ülemaailmselt jõupingutusi puudeid käsitleva statistikaga tegelev Washingtoni rühm, kus osalevad Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Komisjon, ning ELi tasandil teiste hulgas ka Eurostat. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet jätkab koostööd Euroopa Komisjoni, Euroopa akadeemilise puutealaste ekspertide võrgustiku ja teiste osapooltega, et veelgi toetada asjakohaste andmete kogumise täiustamist.

Arvamused

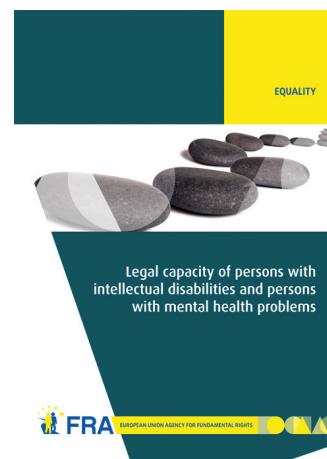
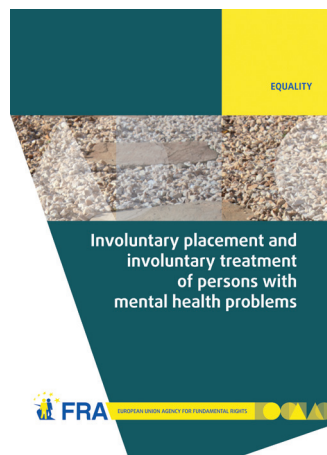
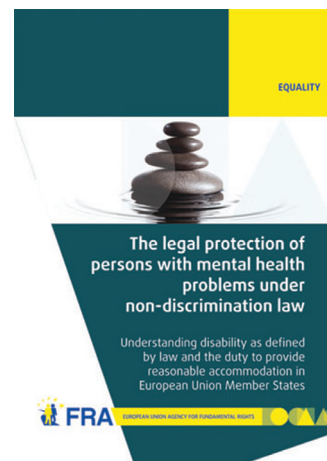
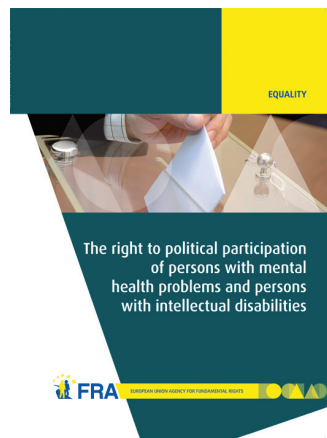
Võttes arvesse ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 31 alusel kehtivaid kohustusi, peaksid EL ja liikmesriigid koguma asjakohast teavet, sealhulgas statistilisi ja uuringuandmeid, et neil oleks võimalik koostada ja rakendada poliitikaid jõustamiseks konventsiooni poliitikas osalemist käsitlevaid sätteid.

Euroopa Komisjon, pidades silmas puudega inimesi käsitlevas Euroopa strateegias 2010–2020 ning ELi 2020. aasta strateegia sotsiaalse kaasamise eesmärgi raames kirjeldatud meetmeid, peaks tegema tööd selle nimel, et ühtlustada ELi sotsiaaluuringute kaudu kogutud puudeid käsitlevat teavet (ELi sissetuleku ja elutingimiste statistika, tööjõuturu-uuringu sihtotstarbeline moodul, Euroopa terviseküsitlusuuring), kogudes regulaarselt võrreldavaid andmeid puudega inimeste sotsiaalse kaasamise tõkete, sealhulgas poliitikas osalemise kohta.

Andmete ELi-ülese võrreldavuse tagamiseks peaksid ELi institutsioonid ja liikmesriigid tegema koostööd, et töötada välja ühiselt kokku lepitud suunised puudega inimeste põhiõiguste olukorra mõõtmiseks. Siin võiks esimeseks sammuks olla ühiste suuniste koostamine juurdepääsetavuse mõõtmiseks.

ELi institutsioonid, kellel on andmete kogumise mandaat, peaksid toetama ja täiendama liikmesriikide jõupingutusi sellise statistika ja andmete kogumiseks, mis peegeldavad tõkkeid, mis takistavad puudega inimesi poliitilises ja avalikus elus osalemast. See peaks hõlmama kõiki puudega inimesi, sealhulgas raskemate puuetega inimesi käsitlevate andmete kogumise metoodika edasiarendamist ja rakendamist.

Nendes viies FRA aruandes on puuetega inimeste õigustega seotud probleemide põhjalikum analüüs.

Võimalus poliitilises elus osaleda kas valimistel kandideerimise, poliitilise parteiga liitumise või meedias poliitiliste uudiste jälgimise teel on demokraatlikus ühiskonnas elamise alus. Aruandes analüüsitakse puudega inimeste poliitikas osalemise olukorra andmeid, mille on kogunud Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Komisjoni rahastatud Euroopa akadeemiline puuetealaste ekspertide võrgustik Euroopa Liidu (EL) 28 liikmesriigist. Aruandes esitatud inimõiguste näitajatest nähtub, et õigus- ja haldustõkked, protsessid ja teave, millele juurdepääs puudub, ning teadlikkuse puudumine poliitilistest õigustest võivad võtta puudega inimestelt võimaluse oma kogukondade poliitilises elus osaleda. Uuringutest nähtub samuti ELi valimistel osalevate puudega inimeste kogemuste kohta usaldusväärsete ja võrreldavate andmete puudumine. Nende probleemidega võimalikult kiiresti tegelemine on ülioluline, et suurendada riigiasutuste legitiimsust ning luua võrdsemad ja kaasavamad ühiskonnad, kus kõik liikmed saavad täiel määral osaleda.

Lisateave

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti täielik aruanne „The right to political participation of persons with disabilities: human rights indicators“ („Puudega inimeste õigus poliitikas osaleda: inimõiguste näitajad“) on aadressil <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/indicators-political-participation-persons-disabilities>

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti puudega inimeste õigustega seotud tegevuste ülevaade on aadressil <http://fra.europa.eu/en/theme/people-disabilities>

Väljaannete talitus

© Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2014
Foto: © Shutterstock

FRA – EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE AMET

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viin – Austria
tel +43 158030-0 – faks +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

TK-01-14-329-ET-C
doi:10.2811/71450